

МИСТКИНІ · ТОП

Постаутсайдерське мистецтво: мова для стану «між»

текст Тамара Сафарова · 17.07.2026 · 453 переглядів · 4 хв на читання

«Ніч у Боровій», Тамара Сафарова, папір, акварель, 29,7х21см, 2024 рік

Моя приспана мистецька ідентичність остаточно прокинулась у лютому 2022 року, десь на трасі Київ — Житомир, під час тимчасової евакуації з дому. Замість приписуваного мистецтву ескапізму, для мене воно перетворилося на форму опору, фіксації досвіду й спроби не втратити зв'язок із реальністю. У подальшому я дедалі частіше стикалася із потребою визначення в мистецькій системі координат тих практик, які формувалися поза чітко

визначеними професійними траєкторіями. Саме ця відсутність прямого маршруту змусила шукати інші способи мислення і роботи, де творчість постає не лише як форма самовираження, а й як спосіб жити в узгодженості з власними етичними та світоглядними принципами.

압도적 타격감
클래식의 귀환

스마트나우

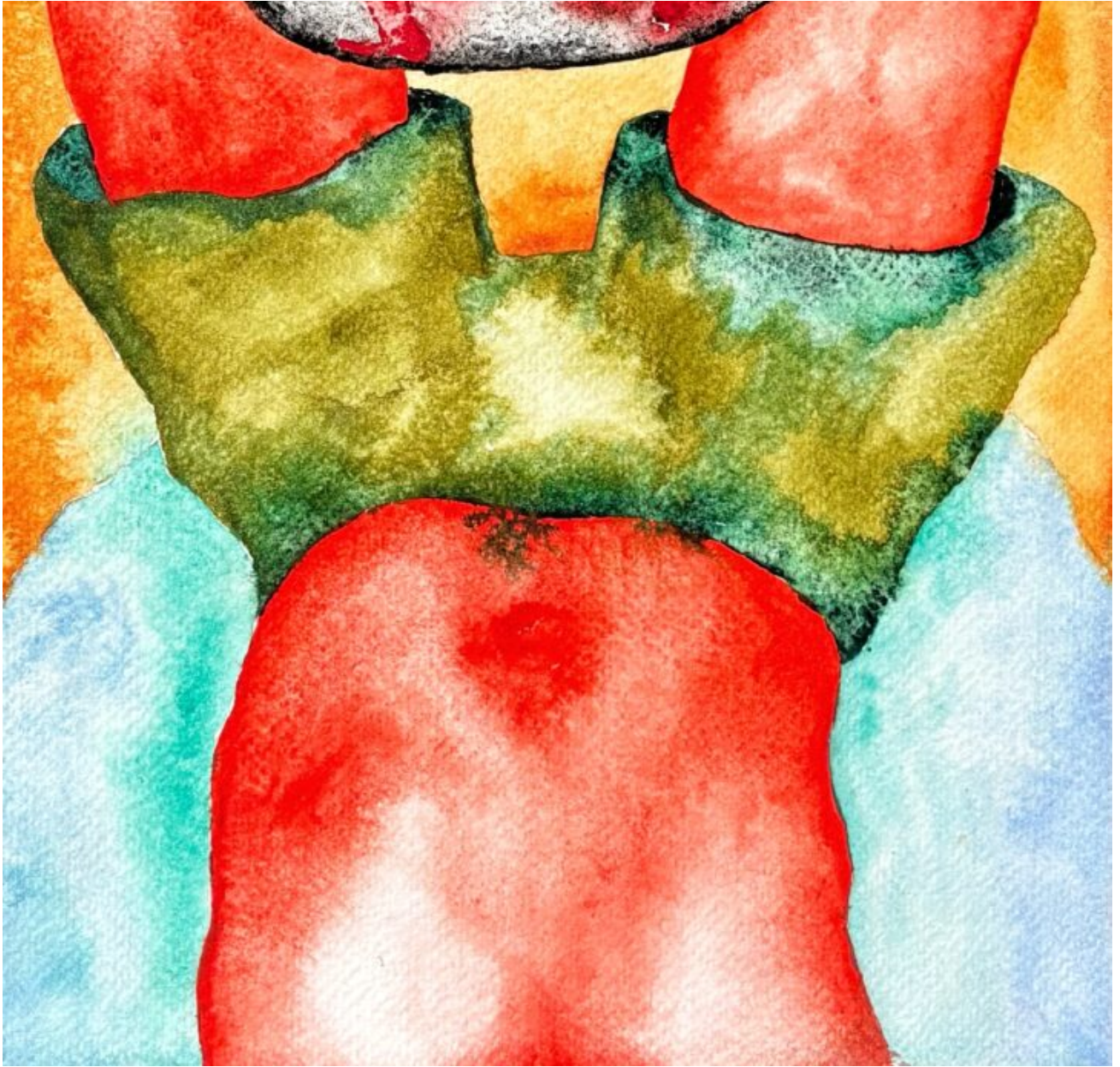
Open

Що більше я шукала, то сильніше відчувала: жодна з наявних категорій не описує цей досвід повністю. Особливо це стосувалося поняття «аутсайдерське мистецтво».

Мене дратує слово «аутсайдер». В українському мистецькому контексті «аутсайдер» часто стає синонімом слова «непрофесіонал», і саме це, на мою думку, спрощує та спотворює множинність практик і досвідів, які можуть стояти за цим поняттям.

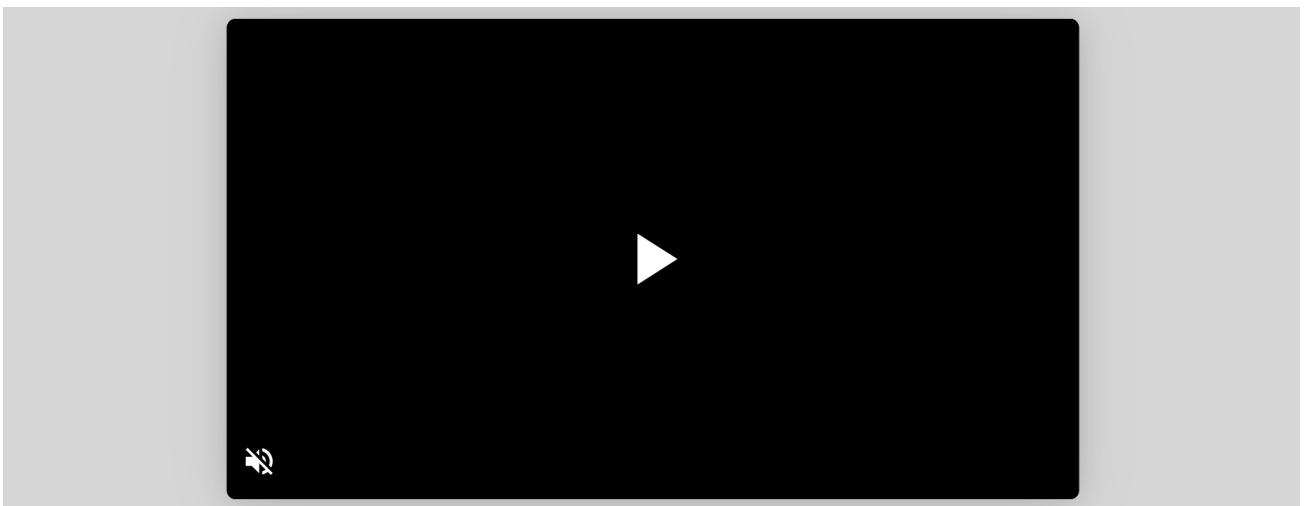
Водночас мені не близька і повна відмова від цього терміна. Вся суть для мене полягає у просторі «між». Саме з цієї потреби знайти іншу мову для досвіду, який не вкладається в готові категорії, з'явилося поняття постаутсайдерського мистецтва.

Із серії «Небо кольору моєї тривоги», Андрій Саніцький, папір, акварель, 21х30 см, 2025 рік. Надано художником

Що таке постаутсайдерство і чим воно не є

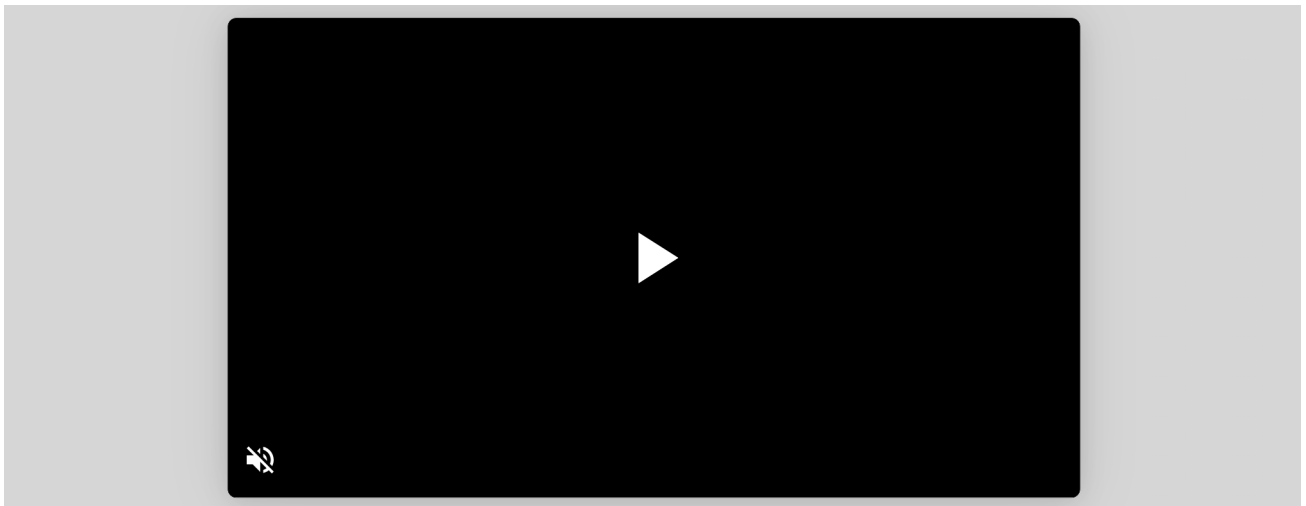

Для багатьох «пост» — це стилістичний ярлик або академічна мода. Я говорю

не про стиль і не про напрям у формальному сенсі, а радше про стан: після травми, після наївної віри в інституції, після неможливості бути поза контекстом, після війни — і все ще всередині неї. Мое «пост» — екзистенційне, а не мистецтвознавче. Це не назва стилю, а назва неможливості повернення.

Постаутсайдерство виникає на межі рефлексії та інтуїції, у точці напруги між інстинктом і логікою, у зоні розриву. Цей розрив Йозеф Бойс осмислював як рану у роботі «Show your wound» (1974–1975), і ця метафора точно описує стан, з якого виростає постаутсайдерська мистецька практика. Це стан, у якому «я» вже не вірить у «після» як остаточний кінець, але й не може повернутися до попередньої цілісності. Стан, у якому людина живе всередині історичного зламу, усвідомлює його та водночас намагається знайти для нього мову. Бути «поза світом» тут уже неможливо, але й повністю вписатися в його правила теж.

У класичному розумінні ар брют, сформульованому Жаном Дюбюффе, цінність «чистого» аутсайдерського мистецтва полягала у відсутності свідомої рефлексії: воно виникало поза соціальним полем, як інстинктивний жест, що не потребує глядача й пояснення. Сьогодні ця модель уже не описує реальність повністю.

Художниці та художники, яких я називаю постаутсайдерами, не перебувають «поза світом». Вони існують на його межі: працюють із травмою, пам'яттю, політичним і тілесним досвідом, рефлексують над власною позицією, але при цьому зберігають інтуїтивність, емоційну сирість і внутрішню необхідність творення. Якщо класичне аутсайдерське мистецтво часто описували через відчуженість і мовчання, то постаутсайдерська практика прагне діалогу. Вона не чекає, поки її «відкриють» куратори чи інституції, а говорить від власного імені, тут і зараз.

«Хімічний спокій», Олена Каїнська, акрил, оргаліт, 30х30 см, 2024 рік. Надано художницею

Важливо одразу окреслити, чим постаутсайдерство не є. Це не синонім «наївного мистецтва» і не романтизація «чистої несвідомості». Це не «непрофесійність» — академічна освіта є лише одним із можливих способів входження в мистецьке поле, але не єдиним критерієм сили висловлювання. Досвід війни, втрати, вимушеного переміщення, тілесної пам'яті чи життя в патріархальному та постколоніальному суспільстві також формує художню оптику. Джерелом мистецтва стає не диплом, а необхідність говорити, перетворюючи прожитий біль на вітальну енергію. І, мабуть, найважливіше: постаутсайдерство не романтизує маргінальність як таку. Травма не робить мистецтво автоматично «глибшим». Я не хочу перетворювати біль на новий культурний капітал.

Чому цей термін з'являється саме зараз?

Тому що сама реальність, у якій ми живемо, змінилася швидше, ніж мова, якою ми її описуємо.

Повномасштабне вторгнення росії загостило досвід, який в Європі накопичувався десятиліттями під тиском колоніальних режимів, політичного насильства, економічних криз і колективних травм. У ситуації, коли війна проходить крізь тіла, пам'ять і повсякденність мільйонів людей, питання «хто є всередині, а хто зовні?» починає звучати інакше. Аутсайдер більше не є фігурою, відмежованою від суспільства. Навпаки, він або вона часто стає точкою концентрації суспільного досвіду, його оголеним нервом.

Найгостріші висловлювання про війну та травму часто народжуються поза академічними рамками: у DIY-практиках, самвидаві, тимчасових майстернях, а іноді просто в нотатках телефону між повітряними тривогами. Це природно перегукується з логікою ар брют, але вже не як втеча від суспільства, а як спосіб витримати реальність і зафіксувати цей досвід.

Водночас українська культурна інфраструктура перебуває у стані постійної нестабільності. Війна, релокації, блекауті, нестача кваліфікованих кадрів, перевантаження наявних інституцій створюють ситуацію, у якій багато митців опиняються «ззовні» просто тому, що система не має спроможності їх розпізнати. У цих умовах інтернет і соціальні мережі починають виконувати роль архіву, критики та виставкового простору одночасно. Поле мистецтва стає більш горизонтальним, а доступ до видимості — менш залежним від формального статусу.

Постаутсайдерська оптика дозволяє побачити в таких практиках не нестачу професійності, а нову форму чутливості й присутності. Мистецтво, для якого ще немає усталеної мови, але яке вже неможливо ігнорувати.

Як це працює зсередини

Як людина, що прийшла в мистецьке поле ззовні, я часто помічаю речі, які для інших виглядають «нормою»: нечіткість способів взаємодії, стирання авторства, оцінювання мистецтва передусім через ринкову видимість або соціальний капітал. У культурному середовищі, яке постійно існує в умовах нестабільності та виснаження, багато таких механізмів починають працювати автоматично.

Саме тому для мене постаутсайдерство — це ще й спосіб взаємодії. Безпека, довіра, можливість вибору — умови, без яких робота з травматичним досвідом просто неможлива. Рішення ухвалюються разом із мисткинями та митцями, а не замість них. Простір будується через послідовність і чесність, а не через авторитет.

Мене цікавить не руйнування системи як жест, а можливість показати інший спосіб дії. Простір, у якому можна залишатися вразливими, радикальними, «надто» чутливими чи незручними для наявних рамок, і при цьому не бути виключеними з культури.

Постаутсайдерська практика вже існує: у малюнках на полях нотаток під час тривоги; у зінах-самвидавах; у виставках українських митців за кордоном, про які на батьківщині ніхто не знав, але які вже відбулися; у всьому, що існувало до того, як хтось вирішив, чи це «достатньо мистецтво». Практика не чекає дозволу.

Питання не в тому, чи визнає її система. Питання в тому, чи встигне система розпізнати те, що вже змінилося.

«Світ народжується в темряві тіла», Тамара Сафарова, папір, акварель, 29.7x42 см, 2026 рік. Надано художницею

Раз на тиждень ми відправляємо дайджест з найпопулярнішими статтями.

Електронна пошта*

username@gmail.com

Підписатися

ТАМАРА САФАРОВА

ОСТАННІ ОНОВЛЕННЯ

ЧИТАЙТЕ ТАКОЖ

17.07.2026

Бетонні клумби як мистецтво: у Києві відбудеться фотовиставка «На узбіччі» Наталки Дяченко

16.07.2026

На Венеційському кінофестивалі покажуть імерсивну інсталяцію «Спомини» української мисткині Софії Булгакової

13.07.2026

На 100-му році життя померла українська художниця-емігрантка Зоя Лісовська-Нижанківська

10.07.2026

Роботи українки Каті Лесів покажуть на Ліонській бієнале сучасного мистецтва

[Редакційна політика](#) [Публічний договір оферти](#) [Політика конфіденційності](#)

©2026 - Всі права застережено. ГО "ДІВОЧЕ.МЕДІА"

